

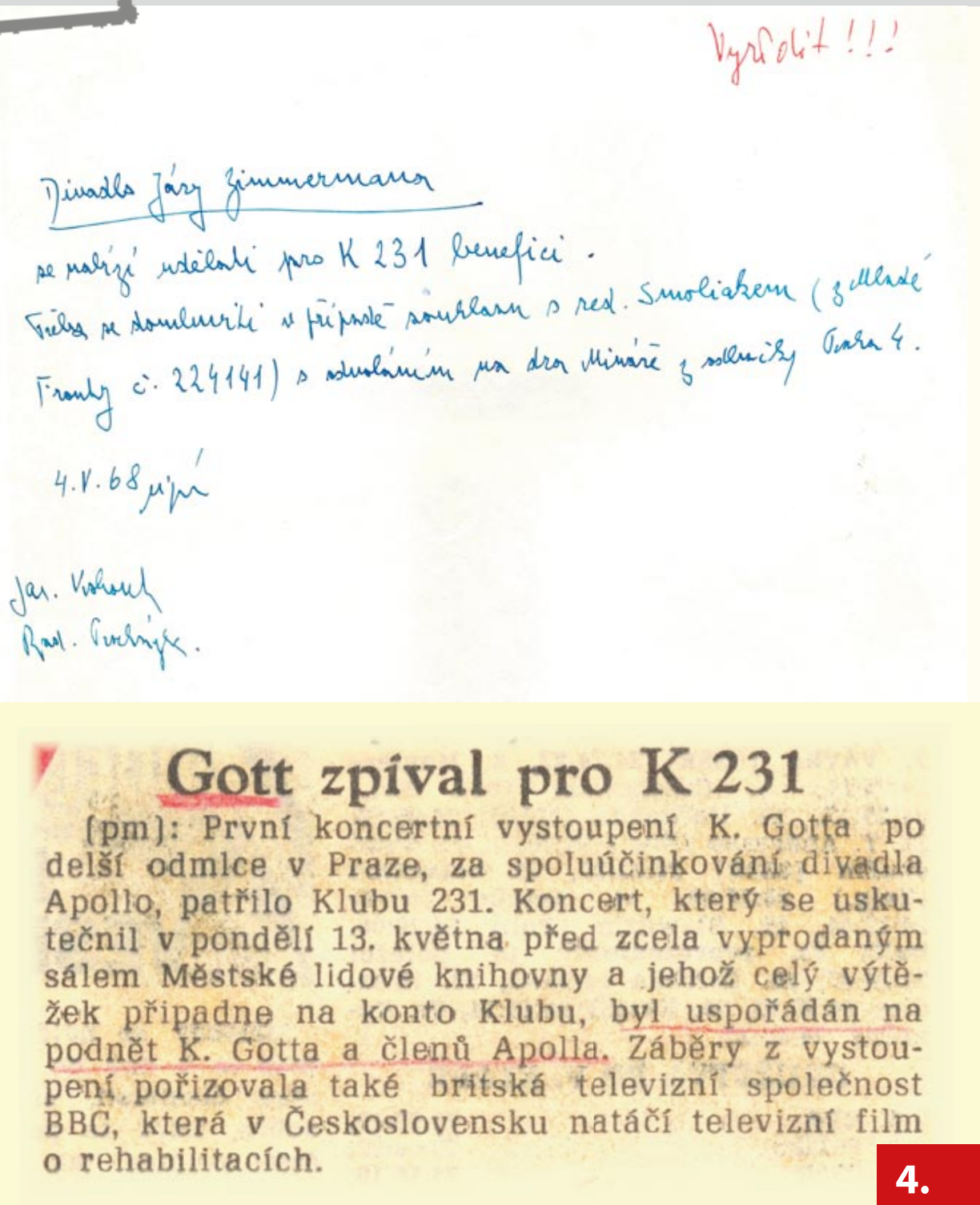
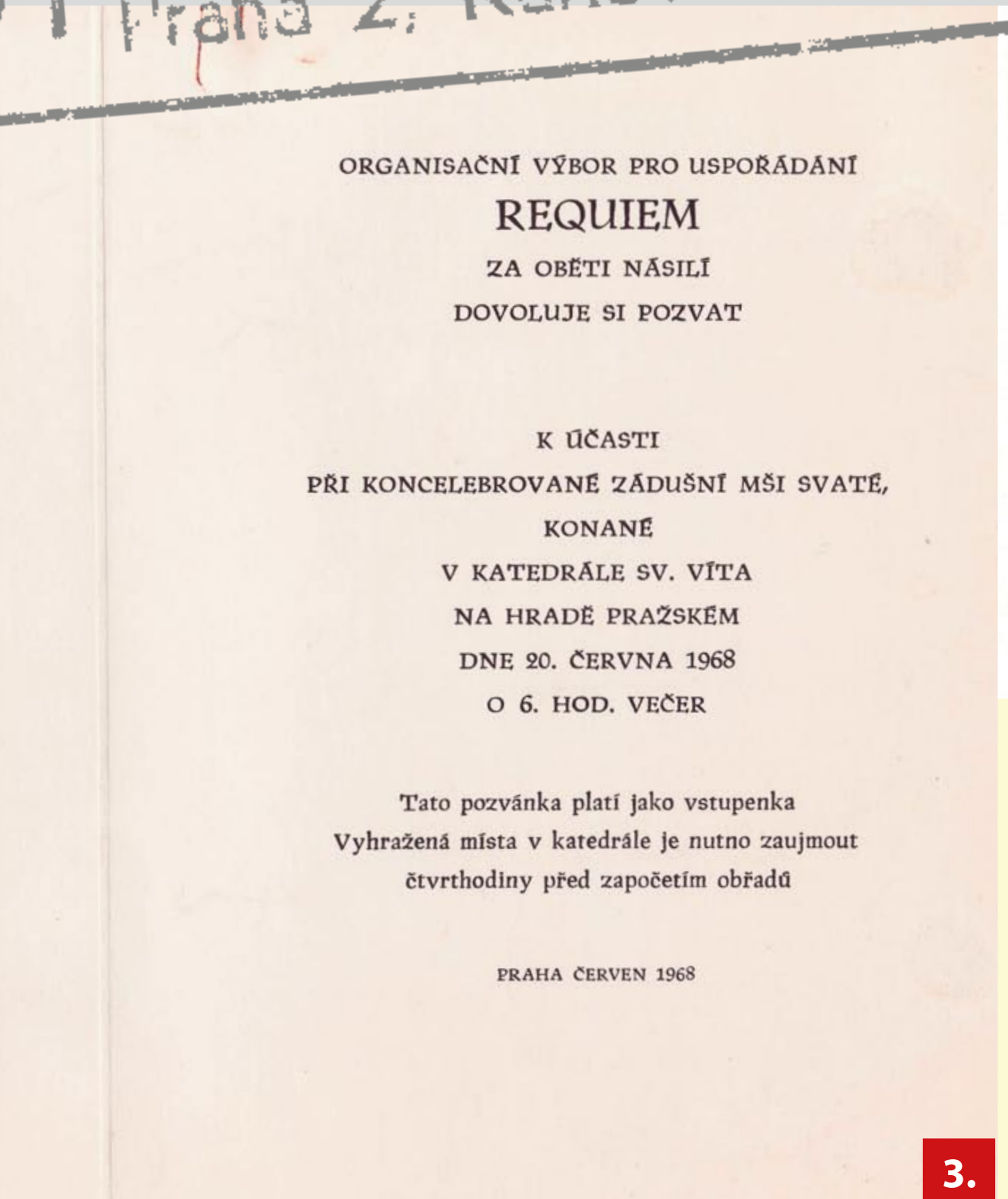
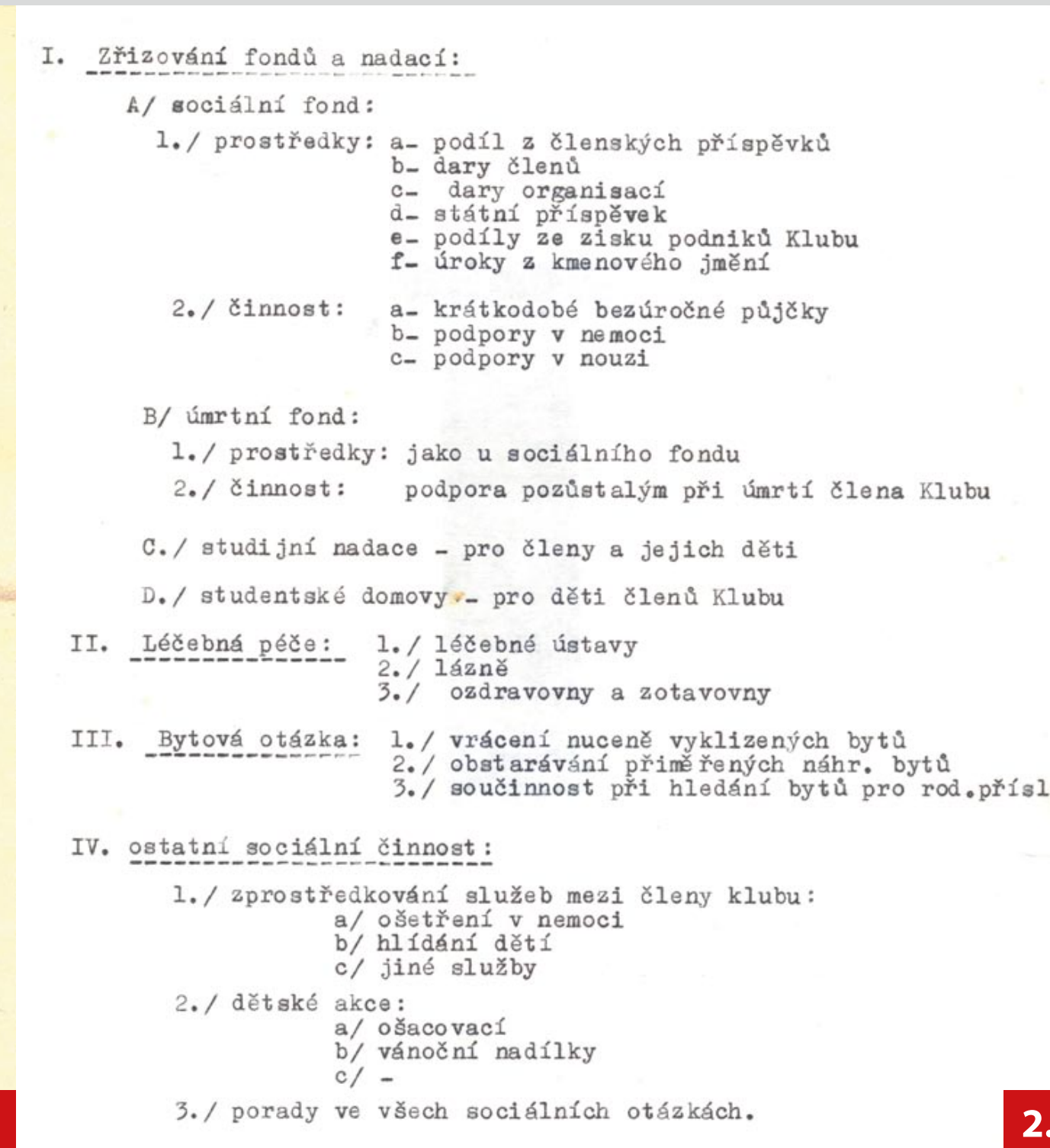
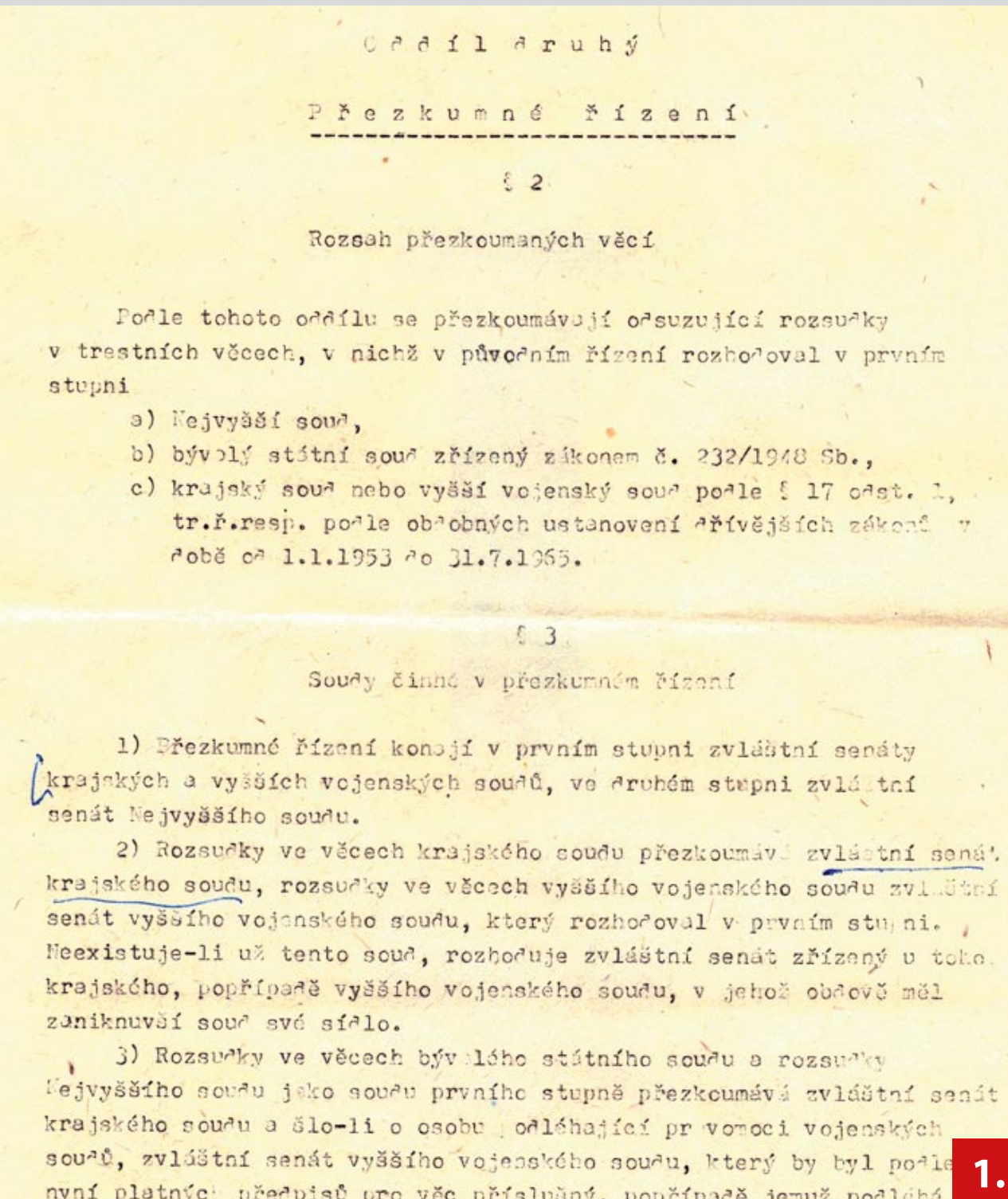
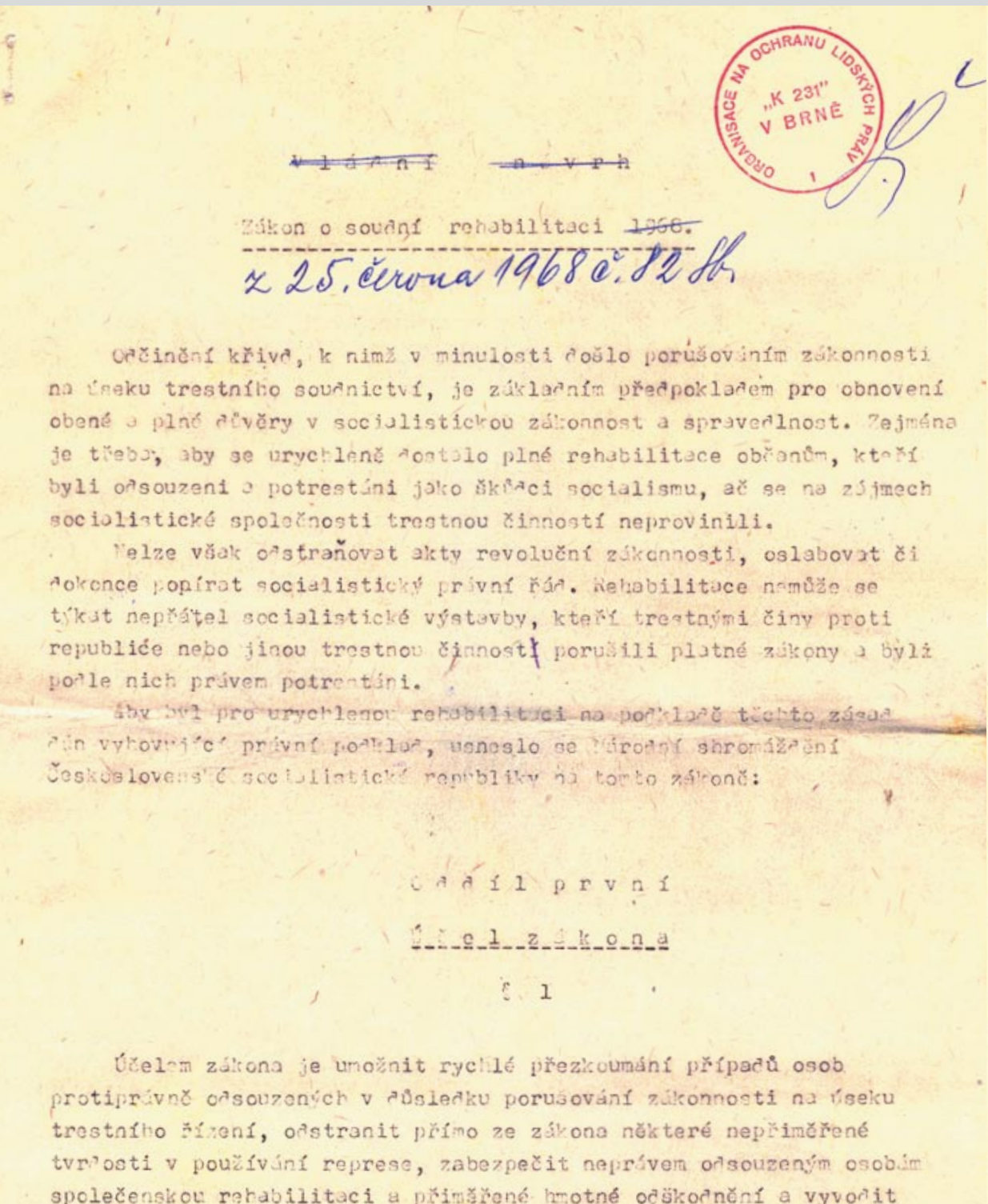
Rehabilitace v roce 1968

K-231

Politické procesy patřily k průvodním rysům komunistického režimu v Československu po celé období jeho trvání (k politicky motivované perzekuci obyvatel navíc docházelo již před únorem 1948). Nejvíce osob bylo odsouzeno v jeho zakladatelském období, tedy v letech 1948 až 1954, kdy byla odsouzena větší část z okolo 270 000 lidí, kterých se po roce 1989 týkala rehabilitace. Politické procesy se dotkly všech věkových i sociálních skupin obyvatelstva. Od poloviny padesátých let se na veřejnost dostávaly oficiální zprávy o „porušování socialistické zákonnosti“, a to nejen v souvislosti s revizemi rozsudků z politických procesů. Až na výjimky se ovšem tehdy jednalo o postižené bývalé členy Komunistické strany Československa. U ostatních případů, kterých byla ovšem drtivá většina, byly podobné výroky zpravidla tabu.

Stranické rehabilitace

Rehabilitaci postižených členů komunistické strany se postupně zabývaly čtyři komise, kterým se dostalo označení Barákova (1955–1957), Kolderova (1962–1963), barnabitská (1963) a Pillerova (1968–1969, poté do 1971 v čele s Kempným). Tyto komise rehabilitovaly (občanskoprávně i společensky) částečně či úplně oběti vnitrostranických čistek („vnitřní nepřítelé“ ve straně), vrátily jim členství v komunistické straně, vyplatily finanční odškodnění, někteří obdrželi řády a vyznamenání, například Osvald Závodský byl na jaře 1968 vyznamenán Řádem republiky in memoriam.

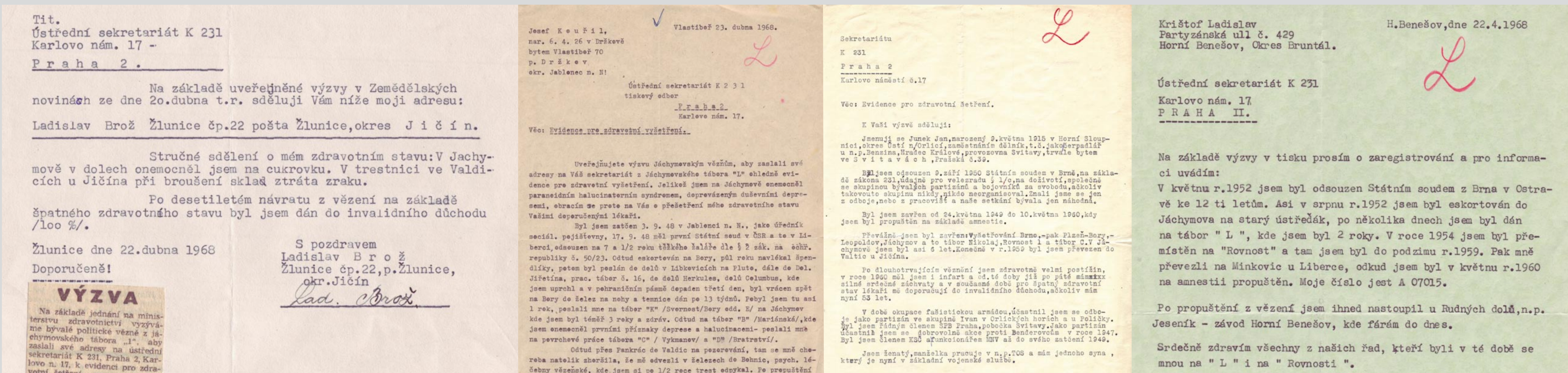
1. První dvě strany zákona o rehabilitacích (červen 1968, zdroj: Archiv Národního muzea) 2. Sociální komise K 231 se zaměřila na sociální a zdravotní podporu členů (1968, zdroj: Archiv Národního muzea) 3. Jako cesta ke smíření byla koncipována zadržela v Katedrále sv. Váta, Václava a Vojtěcha 20. června 1968. Jaký prostor měli bývalí politici vězni v období Pražského jara, naznačuje pozvánka na rekviem za oběti komunistického režimu. Mohlo na ní být pouze uvedeno, že má se sloužena za „oběti násilí“ (červen 1968, zdroj: Archiv Národního muzea) 4. Bývalé politické vězně podpořila různým způsobem řada institucí a osob. Jednou z nich byl Karel Gott, který v květnu 1968 věnoval K 231 výtěžek ze svého koncertu. Výstižek článku z deníku Lidová demokracie si pořítila StB pro operativní potřeby (15. květen 1968, zdroj: ABS) K 231 nabídlo podporu také Divadlo Jára Cimrmana (4. květen 1968, zdroj: Archiv Národního muzea)

Vzhledem k postupnému uvolňování režimu se stále více očekávalo, kdy dojde na otevření otázky soudní rehabilitace nekomunistických politických vězňů. Částečně nebo i úplně rehabilitace se do roku 1968 každopádně dočkal pouze zlomek postižených, popřípadě jejich pozůstalých. O rehabilitaci (nekomunistických) politických vězňů se ve větším rozsahu poroučelo teprve na jaře 1968. Základní otázkou bylo, v jaké míře a jakou formou. Do 6. června rozhodnuto, že k rehabilitacím dojde, zmínka o nich se objevila i v programovém prohlášení vlády Oldřicha Čermíka ze dne 24. dubna 1968. Návrh zásad zákona o soudních rehabilitacích přijala vláda na své schůzce 22. května 1968. Dne 6. června 1968 vláda ČSSR svým usnesením č. 187 schválila návrh zákona o soudní rehabilitaci a návrh ústavního zákona, jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců (zákon č. 81/1968 Sb.), schválila také stanovisko vlády k rehabilitacím. O den později prodloužila termín pro zahnutí případů do soudních rehabilitací z 31. prosince 1956 až do 31. července 1965. Výchozí termín 24. říjen 1948 jako den přijetí zákona č. 231/1948 Sb. zůstal beze změny. Národní shromáždění přijalo zákon č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci 25. června 1968, s účinností od 1. srpna 1968.

Zákon byl částečně ovlivněn vládnoucí ideologií, tehdejším politickým klimatem i rozložením sil v komunistické straně. Zůstaly v něm zachovány diference, rozsudky nebyly rušeny plošně (důvody byly ideologické, organizační, finanční i časové). Počítalo se s tím, že se zákon bude týkat přibližně 30 000 osob. Byly jim dotčeny i některé formy mimosoudní represe, jako zařazení do tábora nucené práce (podle zákona č. 247/1948 Sb.). Tito občané měli nárok na odškodnění, podobně jako rolníci a živnostníci postižení v rámci likvidace svých statků. K projednání přípravovaného zákona o mimosoudní rehabilitaci ale již nedošlo. Rehabilitace se vztahovaly i na zeměmě, odhadovalo se, že by státní pokladnu přišly asi na 2,5 miliardy Kčs. Rehabilitovaní by obdrželi v hotovosti 20 000 Kčs, nad tuto sumu do deseti let splatné státní dluhopisy. Zákon se dotkl i těch, kteří měli zodpovědnost, hlavně vyšetřovatelů, prokurátorů a příslušníků ozbrojených sborů (stranických a vládních představitelů se přirozeně netýkali). Ti mohli být odvoláni z funkce, byl jim ukončen pracovní poměr a v případě, že se dopustili trestného činu, měli za něj nést zodpovědnost.

Zákon č. 82/1968 Sb. byl prvním pokusem o komplexní nápravu represe a zločinnosti uplynulých dvou desetiletí, ale neměl dlouhého života. Federální shromáždění zákon o soudní rehabilitaci dne 8. července 1970 novelizovalo, neboť byl údajně příliš velkovýš. Období, kterého se rehabilitace týkala, bylo zuženo na léta 1949 až 1956, bylo také o mnoho těžší dosáhnout zrušení rozsudků. Rehabilitace v omezeném rozsahu sice probíhaly i nadále přibližně do poloviny 70. let, ale často se stávalo, že došlo ke změně rehabilitačního výnosu a politický vězeň rehabilitovaný již zcela nebo částečně byl rehabilitován v menším rozsahu, nebo dokonce došlo ke zrušení rehabilitace.

Podle zákona č. 82/1968 Sb. bylo 2 900 osobám zrušeno soudní rozhodnutí, znovu bylo odsouzeno 182 osob. Po nástupu normalizace bylo Nejvyšším soudem ČSSR vyhověno 1 714 (z 1 860) stížnostem generálních prokurátorů ČSR i SSR pro porušení zákona. Podle zákona č. 82/1968 Sb. tak bylo plně rehabilitováno asi 1 500 osob.

Dopisy bývalých politických vězňů z prosulého tábora „L“ ve Vykmánově, kde třídili uranovou rudu (1968, zdroj: Archiv Národního muzea)

Rehabilitace jako hlavní cíl K 231

Hlavním cílem sdružení bývalých politických vězňů byla jejich rehabilitace – nejen soudní, občanská a majetková, ale také politická a mravní. V kompetenci měla tuto otázku právní komise, v jejímž čele stál JUDr. Josef Kovařovic. Komise spolupracovala na rehabilitační legislativě. Vypracovala „zákon o obecném smíru“, který 15. května 1968 zaslala Národnímu shromáždění. Návrh předpokládal zrušení rozsudků v politických věcech dle *lege* a uložení bezpečnostních a soudních materiálů v zabezpečených archívech na dvacet let, aby se k nim vrátila jako k předmětu historického studia až příští generace. Tento návrh však byl komunistickou stranou odmítnut. Návřhem se K 231 zřikal individuální satisfakce pro svoje jednotlivé členy. Jeho postoj byl proto vskutku velkovýš. Hlavním motivem bylo přesvědčení, že budou-li všechny jednotlivé případy projednávány soudně, vznikne nedohledný řetěz obvinění proti justici a bezpečnostní praxi komunistického státu, který ohrozí vytvoření normálních poměrů v zemi. Dalo se předpokládat, že reakce tisku a veřejnosti budou také často – a to zcela důvodně – velmi emotivní. Přesto však navržený *lex Kovařovic* nebyl uzákoněn. Je to také příznačný jeden z důvodů pro zamítnutí stanov K 231, které zmínil ministr vnitra Jan Pelnář v dopise přípravnému výboru K 231 5. září 1968: „K dosažení účelu sledovaného zamýšlenou organizací byly již vytvořeny předpoklady a záruky přijetím zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci a opatřeními vlády k zabezpečení práv a oprávněných potřeb rehabilitovaných občanů; tato opatření se měla konat prostřednictvím národních výborů i ostatních orgánů státní správy, jakož i prostřednictvím rehabilitačních komisí ÚV NF a rehabilitačních poraden při SPB. Vzhledem k těmto důvodům byla činnost K 231 shledána jako nadbytečná.“

Taktika ve všech vystoupeních řečníků na zakládajícím shromáždění K 231 na Zofíně byla zmíněna rehabilitace (31. března 1968, zdroj: Archiv Národního muzea)